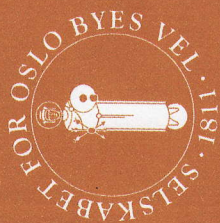

St. Hallvard

Oslo Byes Vel Illustrert tidsskrift for byhistorie, miljø og debatt

Oslo Byes Vel

3/2013

Innhold

St. Hallvard 3/2013 • 91. årgang

- 2 INVITASJON TIL MEDVIRKNING
- 4 CAMILLA COLLETT, FEMINISME OG
LESEFORENINGER FOR KVINNER
Av Asborg Stenstad og Elisabeth Eide
- 18 DET STORE TOLLSVIKET I
CHRISTIANIA 1705
Av Ola Teige
- 30 OSLO PÅ SMÅ KUNSTVERK
Av Knut Arveng
- 46 Oslo-kuriosa:
NAVNEMERKVERDIGHETER
Av Øyvind Reisegg
- 50 Debatt:
TILBYGG, PÅBYGG –
OG VENEZIA-CHARTERET ...
Av Odd Gunnar Skagestad
- 64 BØKER

AV ODD GUNNAR
SKAGESTAD

Odd
Gunnar
Skagestad,
født 1944,
mag.art. i

statsvitenskap. Har utgitt en rekke fagbøker og vært en aktiv skribent og samfunnsdebattant bl.a. som artikkelforfatter i St. Hallvard.

Forfatteren har valgt å benytte formen «gaten» i artikkelen.

BYGNINGER LEVER. UANSETT HVOR GJENNOMTENKT BYGGVERKET VAR I UTGANGSPUNKTET, VIL NYE BEHOV KREVE OPPGRADERING OG UTVIDELSE. SELV DE MEST STASLIGE SIGNALBYGG VIL MÅTTE GJENNOMGÅ OMFATTENDE ENDRINGER. HVORDAN BØR EN SLIK OPERASJON UTFØRES?

Tilbygg, påbygg – og Venezia-charteret ...

Denne artikkelen omhandler en del utvalgte eksempler på hvordan denne oppgaven har vært håndtert i Norges hovedstad. I tillegg vil vi kaste et skråblikk på dette spørsmålet i lys av den doktrinen som senere skulle bli nedfelt i *Venezia-charteret* – et programdokument som både bidrar til å forklare de arkitektoniske grep (og evt. feilgrep) som ble tatt i vår nære fortid, og som kaster sine lange skygger over bygningsmessig praksis i dagens Norge.

NASJONALGALLERIET ble etablert i 1837 og rommer landets største offentlige samling av malerier, tegninger og skulpturer. Siden 1881 har institusjonen hatt tilholdssted på Tullinløkka i Oslo, mellom Kristian 4.s gate og Kristian Augusts gate, og med gateadresse Universitetsgaten 13. Nasjonalgalleriets hovedfasade er vendt mot øst/sydpøst, og danner én sammenhengende vegg som dekker hele kvartalets kortsida mot Universitetsgaten.

Slik har det ikke alltid sett ut. Da bygningen var fullført (1881) og ble innviet (1882), utgjorde den kun ca. en tredjedel av den nåværende bygningsmasse, og omfattet det som nå er midtpartiet av hovedfasaden. Senere påbygg omfatter en sydfly, som ble tilføyet i 1907, og en nordfly, som kom i 1924. Disse ble oppført i samme slags materiale og i samme stilart som midtbygningen, og danner sammen med denne en symmetrisk og sømløs helhet.

For en tilfeldig iakttagger fremstår Nasjonalgalleriet således som én sammenhengende bygning – ett byggverk fra én og samme stilepoke – til tross for at de tre delene spenner over et tidsrom på 43 år.

Dette forholdet har sin forklaring i at bygningen ble oppført etter den samme opprinnelige plan – arkitekt Heinrich Ernst Schirmers tegninger – som utgjorde et gjennomtenkt helhetskonsept. Schirmer døde

Nasjonalgalleriet er oppført i tre etapper over en periode på 43 år. Likevel fremstår bygningen som helhetlig uten stilbrudd og kontraster. Bygningen ble til før Venezia-charteret kom til verden ...

i 1887, men de to siste påbygningene ble gjennomført av hans sønn, arkitekt Adolf Schirmer, som også hadde deltatt i byggingen av den opprinnelige delen.

Men dette er ikke hele forklaringen. I norsk arkitektonisk stilhistorie representerer Nasjonalgalleriet sluttfasen av den såkalte «historismen» – en epoke da det syntes å være fritt fram for å forsyne seg fra – evt. også å blande – stilelementer og uttrykk fra tidligere tiders byggverk. Dette skulle samtidig vise seg å bli avslutningen av en ideologisk epoke hvor det fremdeles ble oppfattet som helt greit og på ingen måte forkastelig å la et tilbygg eller påbygg til en eksisterende praktbygning smelte sammen med denne til et visuelt integrert hele.

Omslaget skjedde i 1920-årene, under påvirkning av den modernistiske bølgen som frembrakte først *art deco*-stilen, som igjen ble raskt avløst av *funkis*-stilen. Og parolen om at «form følger funksjon» kom ikke bare til å prege nybygg, men skulle også bli en ideologi som formet den toneangivende oppfatningen av hvordan man skulle håndtere spørsmålet om utvidelser/tilbygg/påbygg av eksisterende praktbygninger – pre-modernistiske bygninger som i sin tid var blitt oppført i tradisjonelle stilarter fra «klassisismen», historismen osv. Denne ideologien, som noen tiltalls år senere skulle bli kodifisert og nedfelt i det såkalte *Venezia-charteret* (jfr. nedenfor), tok et skritt videre fra det *praktiske* budskapet om at «form følger funksjon». I tillegg kom det *moralistiske* budskapet – for ikke å si «påbudet» – om ærlighet: En bygning skulle ikke late som om den var noe som den ikke var. En bygning tegnet i 1930 måtte for all del ikke se ut som om den var fra 1880. Spesielt kritisk skulle dette kravet bli når det gjaldt tilbygg og påbygg på

eksisterende praktbygninger, hvor det ble maktpåliggende å unngå å skape inntrykk av at hele bygningskomplekset hadde en felles tilblivelseshistorie. Løsningen ble *kontraster* i bruken av materialer, farve, prydelementer (eller fravær av samme), plassering og linjeføring av vindus-, fasade- eller gesimsrekker, tidvis også mer fantasifulle effekter for å gi et generelt preg av diskontinuitet.

Det etterfølgende omhandler hvordan denne ideologien er kommet til uttrykk med hensyn til et utvalg av hovedstadens – og landets – mest representative og prominente bygninger, henholdsvis det gamle *Universitetsbiblioteket*, *Victoria Terrasse/Utenriksdepartementet*, *Stortingsbygningen* og *Telegrafbygningen*. I tillegg til disse offentlige institusjoner er også *Grand Hotel* – med dets iøynefallende beliggenhet og mektige eksteriør – av interesse i denne sammenheng.

DET GAMLE UNIVERSITETSBIBLIOTEKET (nå Nasjonalbiblioteket), Drammensveien 42 (ny adresse Henrik Ibsens gate 110).

På den fordums Drammensveien (nå Henrik Ibsens gate), ved Solli Plass i Oslo, ligger en ruvende rødlig monumentalbygning, tegnet av arkitekt Holger Sinding-Larsen og oppført i årene 1910–14. Bygningens tunge fasader (oppført i tegl) er forblendet med grovhugget kvadermur av granitt på tre sider, mens baksiden – som ikke lenger synes fra gaten – er påført rød-grå murpuss. I stilmessig henseende karakteriseres bygningen som en blanding av finskinspirert sen Jugend og tung nordisk nybarokk med klassisistisk hovedform. Med andre ord, slik historismen i siste stadium fortonte seg på norsk jord.

Bibliotekbygningen hører med blant de store nasjonale byggeprosjektene tidlig på 1900-tallet. Det er et byggverk som utstråler kvalitet, autoritet og soliditet. Bruken av norsk granittstein gir uttrykk for stabilitet og varighet – ikke flyktighet og forandring. *Universitetsbiblioteket* står det med store bokstaver, forseggjort hugget inn i fasadens tunge stenblokker som et varig og uforanderlig budskap om hva slags institusjon som her skulle ha permanent oppholdssted. At bygningen i 1998 ble overtatt av en nyopprettet instans med navn Nasjonalbiblioteket, mens Universitetsbiblioteket ble forvist til et nytt bygg på Blindern, kan synes som en skjebnens ironi, men dét er i så fall et poeng som ligger utenfor denne artikkelens ramme.

Vårt poeng er at bygningen ligger der den er, og kan beskues slik den så ut i 1914 – med de endringer som i mellomtiden har skjedd i form av utvidelser og tilbygg. Den første utvidelsen fant sted allerede i 1933, ved forlengelse av vestfløyen, mens det neste tilbygget – mot syd/øst – ble oppført i årene 1939–45. Arkitekt for begge tilbyggene var Holger Sinding-Larsen, men det siste ble utført av arkitekt Harald Frithjof

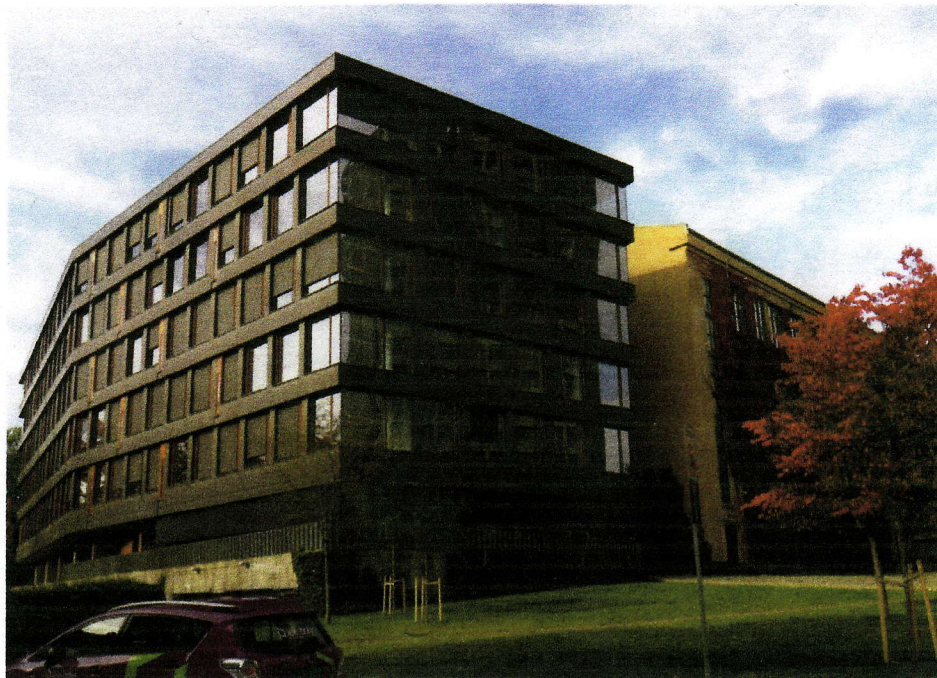
Det gamle Universitetsbiblioteket, nå Nasjonalbiblioteket. Til venstre bak fasaden med eføy titter nyeste tilvekst «Halvbroren» frem.

Petersen ved Sinding-Larsens kontor etter dennes død i 1938.

Selv om samme arkitekt som hadde tegnet den opprinnelige delen, også stod bak tilbyggene, kom disse – og særlig utvidelsen i 1939–45 – til å bære preg av de nye tider, hvor funksjonalismen nå rådet grunnen. Dette gjaldt spesielt for interiørene (som omfattet lesesal, magasiner og kantine), men hvor det viste seg mulig å forene ulike stilarter på vellykket vis. Eksteriørmessig ble resultatet to relativt anonymt utseende fasadeforlengelser mot sydøst. Med sine rød-grå murpussflater er ikke kontrasten til granitten som pryder frontpartiene, spesielt skarp. I sin linjeføring fremstår de nye fasadedelene som en bevisst, sammenhengende videreføring av de opprinnelige bygningsflater. Helhetsinntrykket er likevel at vi her står overfor et enklere og mindre påkostet bygningseksteriør. Det sømløse helhetskonsept som vi møter i Nasjonalgalleriet, er definitivt forlatt.

I forbindelse med en omfattende rehabilitering og delvis (indre) ombygging i årene 2003–05 (arkitekt ØKAW AS v/Rolf Erik Wahlstrøm) ble det oppført et nytt tilbygg som forlengelse av bygningskomplekset mot sydøst (mot Observatorie Terrasse). Tilbygget, som raskt fikk kallenavnet «Halvbroren», er delvis frittstående i forhold til den øvrige tidligere bygningsmasse og ble tegnet av Longva Arkitekter AS, i samarbeid med Østengen og Bergo Landskapsarkitekter AS. Her er det ikke gjort noe forsøk på å la tilbygget se ut som en naturlig forlengelse av eller på noen måte ligne på de arkitektoniske spor som Holger Sinding-Larsen hadde trukket opp. Her finner man de gjengse ny-brutalistiske elementene: Stål, glass, betong og skrå flater. Formodentlig er bygget også funksjonelt – hensett til dets formål – selv om funksjonalisme ikke

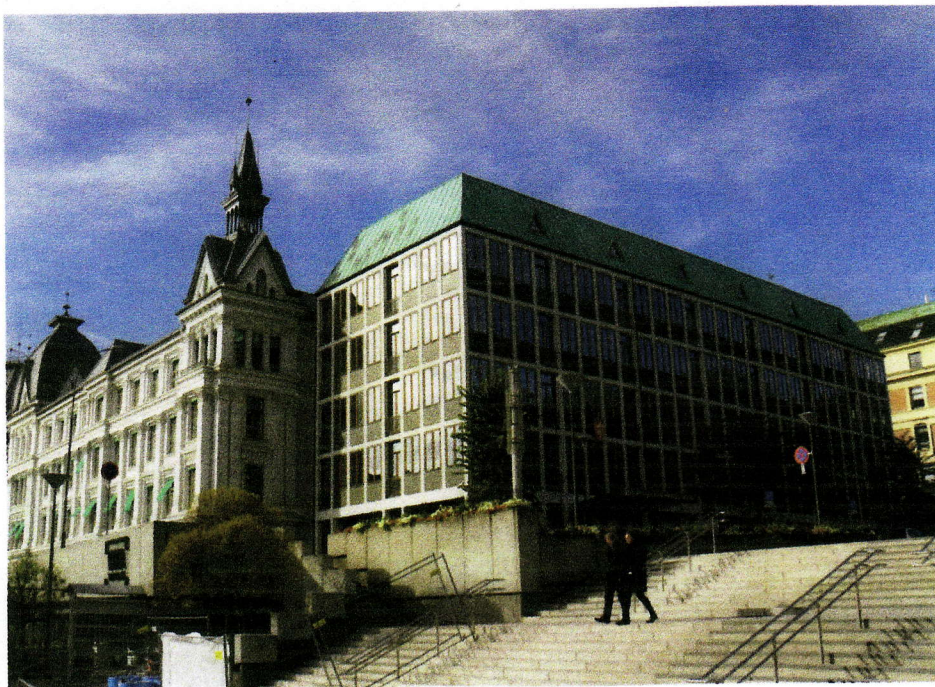
«Halvbroren» fotografert
fra Observatorie Terrasse.

nødvendigvis bør forveksles med *funksjonalitet*. I den grad man måtte vie forholdet mellom «Halvbroren» og de eldre bygningsdelene noen nærmere oppmerksomhet, er det først og fremst *kontrastene* som er iøynefallende. Samtidig må det medgis at i den grad man måtte finne denne type kontraster generende, irriterende eller rent ut frastøtende, er problemet ikke så påtrengende som ellers kunne ha vært å frykte: Med sin mer tilbaketrukne beliggenhet – dessuten noe lavere i terrenget – kan ikke «Halvbroren» på noen måte sies å dominere byrommet på bekostning av Sinding-Larsens praktbygning.

UTENRIKSDEPARTEMENTET, Victoria Terrasse 1–13 samt Nordkvartalet 7. juniplassen 1.

Victoria Terrasse er navnet på den ca. 200 meter lange, prominent beliggende gatestumpen som strekker seg fra Løkkeveien i sydvest til 7. juniplassen i nordøst, på brinken mellom Kronprinsens gate og Ruseløkkveien, og tilnærmet parallelt med dem begge. Det er også navnet på det monumentale bygningskomplekset som strekker seg langs gaten i hele dens lengde, og som består av tre kvartaler som alle er fylt av svære, lukkede byggverk i karré-fasong rundt de indre mer eller mindre åpne gårdsrom. Bygningene ble oppført i årene 1884–90 av Petersborgcompagniet A/S som fasjonable leiegårder. Hovedarkitekt var Henrik Thrap-Meyer, assistert av Wilhelm von Hanno, Paul Due og Bernhard Steckmest. Bygningene har fasader av pusset tegl og er kronet med rikt utformede tårn, kupler og nygotiske spir. Rike fasadeornamenter i nyrenessanse etter franske forbilder – et bygningskompleks

Utenriksdepartementet
og Victoria Terrasse.

som alt i alt fremstår som en overdådig eksponent for historismen slik den kunne arte seg på sitt mest tøylesløse norske uttrykk i angjeldende tidsepoke.

Bygningskomplekset ble ervervet av staten i 1913 og omgjort til kontorer. Allerede fra 1905 hadde Utenriksdepartementet etablert seg som leietager og holdt til i deler av nord- og midtkvartalene frem til utbruddet av den annen verdenskrig. Under krigen rykket den tyske okkupasjonsmaktens hemmelige politi Gestapo inn og bedrev sin bestialske virksomhet. Fra begynnelsen av 1960-tallet har Utenriksdepartementet påny holdt til i nordkvartalet, senere også i det midterste kvartalet og i en periode omkring siste århundreskifte også i det sydligste av de tre kvartalene.

Under skrenten nedenfor og parallelt med Victoria Terrasse – i hele dens lengde og med front mot Ruseløkkveien – lå i gamle dager Ruse-løkk-basarene, med form som langstrakte søyleganger i to etasjer, bygget i rød murstein. Disse ble på midten av 1960-tallet sanert og erstattet med Vikaterrassen i ny-brutalistisk stil med fasader i den tids motemateriale naturbetong.

I den nordøstlige hjørnet av nordkvartalet, i flukt med dette, men med sidefasade noe tilbaketrukket i forhold til Victoria Terrasse og med hovedfasade (front) mot 7. juniplassen, lå tidligere hovedkontoret for Det danske Forsikringssselskab av 1864. Denne bygningen var oppført i samme høyde og tilnærmet samme stil som bygningskomplekset for øvrig, og utgjorde således sammen med dette en arkitektonisk helhet. Som følge av allierte bombeangrep under krigen (hhv. 25. september 1942 og 31. desember 1944) ble denne bygningen – som på dette

tidspunktet visstnok huset Landbruksdepartementet – totalødelagt. På plassen hvor denne bygningen hadde stått, ble det i 1960–62 oppført et påbygg/tilbygg, sammenhengende med nordkvartalet og med hovedadkomst til Utenriksdepartementet. Dermed fikk departementet, som også omfatter bygningsdeler med adresse Victoria Terrasse, gateadresse (hovedadresse) 7. juniplassen 1.

Dette arbeidet – spesielt sammenføyningen av de gamle og nye bygningsdeler til et integrert hele – bød utvilsomt på tekniske utfordringer, gitt de praktiske behov som skulle imøtekommes. At dette også måtte få konsekvenser for den arkitektoniske utforming, synes rimelig nok – uten at dette nødvendigvis behøvde å innebære noen bestemt fasit for byggestilens vedkommende. Tendensen skulle imidlertid bli tydelig nok. Om den nye fløyen, som ble tegnet av arkitektene Bernt Heiberg og Ola Mørk Sandvik, heter det i Statsbyggs omtale at den er «tilpasset kvartalets høyde og form» og «samtidig har sin tids formspråk», samt at den «er blant de fremste representantene for statlige bygninger oppført i denne epoken».

Slik dette tilbygget fremstår visuelt, er det åpenbart ikke gjort noen forsøk på å skape noen arkitektonisk illusjon av at det utgjør noen del av det opprinnelige bygningskompleks. Snarere representerer dette tilbygget et antatt «tidsriktig» forsøk på å tilpasse sin samtids formspråk til en forgangen tidsalders stil på en måte som skulle oppleves som mest mulig harmonisk uten at kontrastene mellom de ulike stilepoker skulle underslås eller tilsløres. Kontrasten mellom tilbygget og kvartalet for øvrig er da også iøynefallende. At denne bygningsdelen isolert sett (i materialbruk og utførelse – innvendig så vel som utvendig) preges av bygningsmessig høy kvalitet, får i foreliggende sammenheng være en sak for seg. I hvilken grad resultatet i sin helhet – og ut i fra dets forutsetninger – kan kalles estetisk vellykket, vil imidlertid forbli et spørsmål om betrakterens smak herunder vedkommendes forhold til arkitektonisk ideologi.

STORTINGSBYGNINGEN, Karl Johans gate 22.

Stortingsbygningen huser Kongerikets nasjonalforsamling – folkets valgte representanter som utgjør landets lovgivende organ og dets ubestridte kommandohøyde. En slik institusjon burde rimeligvis utstyres med standsmessige lokaler, hvilket man ved selvsyn også kan konstatere. Med sin førsteklasses beliggenhet i tillegg er Stortinget en av rikshovedstadens mest markante og karakteristiske praktbygninger.

Det mest iøynefallende trekk ved beliggenheten er hovedfasadens (frontens) vestvendte plassering i skråningen opp fra Eidsvolds plass, med de åpne siktlinjer som definerer dette byrommet i hjertet av

Stortingsbygningen mot
Wessels plass og
Akersgaten.

hovedstaden. Frontfasadens symmetriske linjer aksentueres ved plasseringen av de to ruvende steinløvene ved hver ende av muren som markerer adkomsten fra begge sider opp skråningen, som følgelig gjerne kalles «Løvebakken». Videre fyller bygningen det meste av kvartalet som flankeres av paradegaten Karl Johan mot nord, Akersgaten mot øst og Wessels plass mot syd.

Stortingsbygningen ble tegnet av den svenske arkitekt Emil Victor Langlet, og ble oppført i årene 1861–65. Fasadene består av gul tegl, mens øvrige detaljer som sokkeletasjen og hjørneprofilene er kledt med lysegrå granitt («Grefsen-syenitt»), i likhet med løvene og muren foran Løvebakken. Stilmessig fremstår Stortinget som en blanding av en rekke stilarter, som samlet kan betegnes som nyromansk. Samtidig bærer stilen sterkt preg av Langlets personlige, eklektiske orientering, hvor man kan se inspirasjon fra arkitektens studieopphold både i Frankrike og Italia.

Bortsett fra krigsårene, da bygningen ble besatt og tatt i bruk av den tyske okkupasjonsmakten, har Stortinget holdt til her sammenhengende siden 1865. Nevneverdige bygningsmessige endringer fant imidlertid ikke sted før på 1950-tallet, da behovet for mer plass hadde meldt seg i presserende grad.

En ny fløy i form av et tilbygg med hovedfasade mot Akersgaten ble oppført 1958, tegnet av arkitekt Nils Holter. Kortfasadene mot henholdsvis Karl Johans gate og Wessels plass går begge i flukt med de gamle fasadene og er kledt med gul murstein som (i tillegg til at gesimshøyden er omtrent sammenfallende) skaper sammenhengende overganger fra den opprinnelige bygningsmassen. Disse sideveggene frem-

står dermed som en tilpasningsløsning i et mer moderne (minimalistisk) formspråk, hvor vinduene nærmest Langlets byggverk tar opp noe av formen i dette og skaper en effekt som tydeligvis har tilsiktet å dempe noe av den kontrasten mellom gammelt og nytt som ellers ikke helt har vært til å unngå. I tilbyggets hovedfasade mot Akersgaten har man åpenbart ikke opplevet det som like nødvendig å ta den slags hensyn. Her består hele fasaden av ensartet monotone geledder av vinduer i fire etasjer, adskilt av hvite stolper av stein (trondhemitt) mellom vinduene, samt mørke felter av mattslipt mørk larvikitt under vinduene. Denne fasadens plassering, på andre siden av 90-graders hjørner i forhold til bygningskomplekset for øvrig, har som konsekvens at de arkitektoniske kontrastene ikke oppleves som så skarpt påtrengende som tilfellet ville ha vært med en mer direkte visuell eksponering.

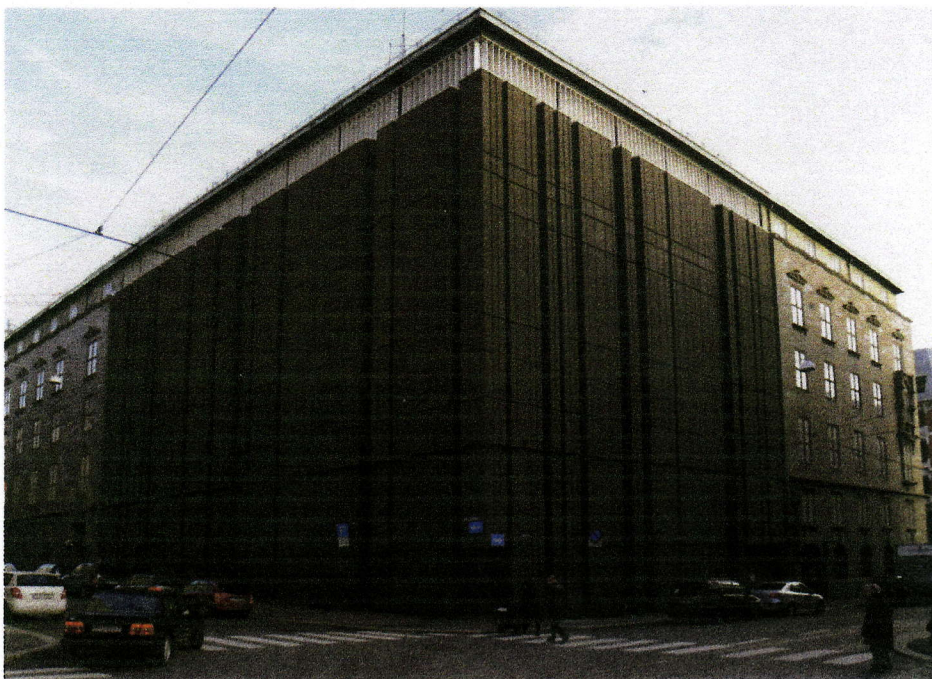
Betrakter man tilbyggets fasade mot Akersgaten isolert, ser man at likheten stilmessig med Utenriksdepartementets hovedfasade mot 7. juniplassen er slående. Men mens det for Utenriksdepartementets vedkommende dreier seg om en iøynefallende kontrast mellom de nyere og eldre bygningsdeler, er dette i langt mindre grad tilfellet for Stortingsbygningens vedkommende. Hva sistnevnte angår ser vi hvordan samspillet mellom terreng, gateløp og vinkler har gjort det mulig å skape trinnvise eksteriørmessige overganger, som gir en avdempet helhetseffekt, uten at arkitekten kunne beskyldes for å skape en illusjon om at tilbygget utgjorde en del av den opprinnelige bygningsmassen fra 1865.

TELEGRAFBYGNINGEN, Kongens gate 21.

Telegrafbygningen i Oslo ble oppført i årene 1916–24 for å huse hovedkontor, ekspedisjonshall m.v. for Telegrafverket (senere benevnt Televerket, forløperen for det nåværende Telenor). I dag huser denne monumentalbygningen en rekke firmaer og etater (inkl. deler av Telenors virksomheter), men navnet Telegrafbygningen brukes fortsatt – i dagligtale så vel som i mer offisiell sammenheng. Med sin beliggenhet sentralt i Kvadraturen fyller Telegrafbygningen hele kvartalet mellom Kongens gate, Prinsens gate, Nedre Slottsgate og Tollbugaten.

Byggverket ble tegnet av arkitektene Arnstein Arneberg og Magnus Poulsson i en stil som benevnes nordisk nybarokk. Den har fasader i tegl, forblendet med prikkhamret labrador – en steinsort som gir en ru (tilnærmet knudret), sort overflate. Fasaden er utstyrt med smårutete vinduer og er rikt ornamentert med detaljer i sagastil og prangende dekorelementer som blant annet Riksvåpenet og Oslo bys skytshelgen St. Hallvard.

Slik den stod ferdig i 1924 omfattet bygningen ca. tre fjerdedeler av

Telegrafbygningens
nyere del flankert av opp-
rinnelig byggverk.

det omtrent kvadratiske kvartalet. Den siste fjerdedelen, med fasader mot Tollbugaten og Nedre Slottsgate, ble i 1966 fylt med et tilbygg i form av en hjørnebygning, sammenhengende med den tidligere bygningen og med fasader i flukt med denne. Arkitekt for tilbygget var Nils Holter, som noen år tidligere også hadde tegnet tilbygget til Stortingsbygningen (jfr. foran).

Tilbygget ble oppført i armert betong med fasader av sorte betongelementer, forsynt med smale, vertikaltstilte vinduer parallelt med betongelementene. Med sin plassering og utforming, som fullfører bygningskompleksets kube-fasong, og med sin materialbeskaffenhet (mørke, ru overflater) går tilbygget – visuelt sett – langt på vei i ett med de opprinnelige tre fjerdedeler av kvartalet. Dette forholdet bestyrkes ved at kvartalets plassering, innesluttet mellom annen høy og tett bebyggelse langs smale gateløp, gjør at det knapt er mulig å betrakte større deler av bygningen under ett. Samtidig vil en iakttagere ha få vanskeligheter med å se at det dreier seg om ulike bygningsdeler fra ulike stilepoker – ingen vil kunne forledes til å tro at arkitekten har forsøkt å innbille publikum noe annet.

GRAND HOTEL, Karl Johans gate 31.

Dette hotellet, med dets sentrale beliggenhet – vis-à-vis den østligste delen av Eidsvolds plass og i Stortingets umiddelbare naboskap – ble etablert 1874. Hotellet ble i 1911–13 ombygget til sitt (i hovedsak) nåværende utseende med sitt karakteristiske, dominerende tårn, tegnet av arkitekt Ole Sverre. I tillegg til den ruvende hovedfasaden langs

FOTO: OSLO BYES VEL

Grand Hotel er utvidet både mot Rosenkrantz' gate og Karl Johans gate/ Arbeidergaten.

byens paradegate har bygningen en kortfasade vestvendt mot Rosenkrantz' gate. De fornemt ornamenterte fasadene er oppført i tegl forblendet med finhugget lys grå granitt. Stilen bærer preg av inspirasjon fra sen fransk 1700-talls arkitektur, gjerne benevnt «Ny-Louis-Seize», i tillegg med innslag av Jugend.

Hotellet ble i 1973 utvidet med et tilbygg østover, mot hjørnet av Karl Johans gate og Arbeidergaten, tegnet av arkitekt F.S. Platou. Som fasademateriale er det her – som for den opprinnelige bygningsdelen – benyttet lys grå granitt, og steinen her er ikke bare finhugget, men tilnærmet finslipt, noe som visuelt gir et inntrykk av en noe glattere overflate. Fasaden mot Karl Johan er tett forbundet med hovedfasaden for øvrig og går i flukt med denne. Resultatet er en helhetsvirkning, hvor den større, eldre bygningsdel og det nyere tilbygget fremstår som et sammenhengende bygningskompleks uten spesielt voldsomme kontraster. For en tilfeldig iakttager vil det likevel være umiddelbart tydelig at det dreier seg om to bygningsdeler fra ulike stilepoker, især fordi tilbyggets fasade er langt mer sparsomt utstyrt med dekorelementer. I tillegg til denne minimalistiske utformingen utgjør også vindusplasseringen en viss kontrast til den opprinnelige fasadeflaten.

Samlet sett, slik den har fremstått i de siste innpå førti årene, fremstår denne hotellbygningen dermed som et representativt – og ut fra sine forutsetninger eksepsjonelt vellykket – eksempel på hvordan gammel og ny byggestil kan sammenføres på en noenlunde harmonisk måte, uten at arkitekten derved har kunnet beskyldes for å ha kopiert den opprinnelige stilarten.

VENEZIA-CHARTERET OG NORSKE BYGGEKLOSSER

Norge var i 1965 med på å opprette den internasjonale organisasjonen ICOMOS, som står for «International Council on Monuments and Sites». Det første denne organisasjonen gjorde, var å vedta et manifest utarbeidet av en internasjonal kongress for arkitekter og tekniske fagfolk i Venezia året i forveien – det såkalte *Venezia-charteret*.

Venezia-charteret er et omfangsrikt dokument som blant annet inneholder retningsregler for restaurering av eldre bygninger. Blant de mer bastante regler kan spesielt nevnes artikkel 12, som sier at «*Elementer som skal erstatte manglende deler, må passe harmonisk inn i helheten, idet de også skiller seg ut fra de originale, slik at restaureringen ikke forfal-sker de kunstneriske og historiske vitnesbyrdene*». En relativt uskyldig formulering kan hende – men som på norsk jord er gitt en utvidende fortolkning, som følges dogmatisk av de toneangivende fagmiljøer og håndheves strengt av statlige og kommunale myndigheter.

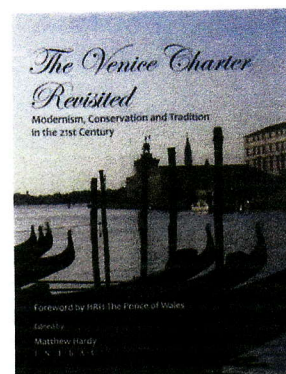
Hvor strengt dette følges, fremgår av følgende uttalelser fra en talsperson for Byantikvaren i Oslo: «Arven fra funksjonalistene, med fokus på «ærlighet» har nedfelt seg også i kulturminnevernet. Dette kom til uttrykk i Venezia-charteret, (...) Et påbygg som *kopierer eldre stilelementer, og som ser ut som om det er en del av den opprinnelige bygningen, vil som hovedregel bli avvist av Byantikvaren*».

Den rådende operative fortolkning av Venezia-charterets retningslinjer på dette punkt, har vært kravet om at alle påbygg eller tilbygg til eksisterende bygninger i eldre stilarter skal utføres i det som kalles «vår tids formspråk», og at dette formspråk gjennomgående defineres som minimalisme, funksjonalisme eller ny-brutalisme.

Stiftelsen «Byens Fornylse» uttalte i 2003 at «Et stilmonopol blir snikinnført av kultur- og bygningsmyndighetene», og så for seg at den herskende ideologien blant annet vil ha følgende konsekvenser:

- ◆ Påbygg og tilbygg til eksisterende bygninger i andre stilarter enn i funksjonalistisk/modernistisk stil umuliggjøres.
- ◆ Nye jomfruelige områder pålegges utført i funksjonalistisk/modernistisk stil.
- ◆ Eldre bygningsmiljøer som brenner eller på annen måte blir ødelagt kan ikke bygges opp i opprinnelig stil. Slike bygningsmiljøer vil derfor sakte men sikkert forsvinne.
- ◆ Behovet for historisk bevismateriale i forbindelse med vårt bygningsmiljø er viktigere enn menneskers opplevelse av skjønnhet og harmoni.
- ◆ Ideologi og vitenskapsteknikk går foran menneskers behov for gjenkjennelse og tilhørighet.

Er denne dystopiske visjonen dekkende for dagens virkelighetsbilde?

En avisdebatt høsten 2010, med utgangspunkt i sveitserstilhotellet Union Øye, etterlot et noe uavklart inntrykk. Riksantikvar Jørn Holme avviste at Venezia-charteret skulle være bestemmende for norske myndigheters politikk i slike saker, og uttalte til *Klassekampen* 14. august 2010 at «Veneziacharteret er uttrykk for 1960-tallets restaureringssyn, laget av en gruppe kulturminneeksperter. Det er et historisk mer enn et folkerettslig dokument, og dermed ikke bindende på noen måte. Det er ikke slik at noen få kloke mennesker skal bestemme hvordan alle skal tenke og legge føringer for all fremtid». Og i *Aftenposten* 26. oktober konkluderte avisens kulturmedarbeidere med at det nå var slutt på kravet om å bygge i «ny stil» når nye elementer skulle tilføyes i historiske sammenhenger. At så var tilfelle, ble imidlertid tilbakevist fra Byantikvarens side i *Arkitektnytt* 25. november samme år.

Uansett hvilken formell status Venezia-charteret måtte tillegges, er det verdt å merke seg at dets retningslinjer ikke representerte noe nytt da dette dokumentet ble utformet i 1964. Charterets underliggende ideologi – med dens envisse og ensrettede hyldest til «vår tids formspråk» og opphøyelsen av dette til et moralsk bud – hadde på det tidspunktet allerede i en mannsalder vært et mantra for de toneangivende deler av Norges arkitektstand og dens oppdragsgivere, noe de foran beskrevne eksemplene kan illustrere på håndfast og iøynefallende vis.

Men i sagaen om «Norske Byggeklosser» vil situasjonen forhåpentligvis fortsatt være den at «Siste ord er ikke sagt». ■

KILDER

- Ole Daniel Bruun, *Arkitektur i Oslo*. Kunnskapsforlaget, Oslo 1999, s. 67–68, s. 80–81, s. 144 og s. 147.
Oslo Byleksikon, 5. utgave, Kunnskapsforlaget, Oslo 2010, s. 205–06, s. 378–79, s. 639–40 og s. 618.
Solli plass – Universitetsbiblioteket; <http://www.ub.uio.no/om/tall-og-fakta/ub-200-aar/bibliotek/solli.html>
Statsbygg, «Kompleks 61 Victoria Terrasse, Oslo», *Særtrykk av verneforslaga med lvp FAD for departementskontora*, levert FAD juni 2012, s. 48–63; http://www.regjeringen.no/upload/FAD/Vedlegg/BST/Verneplan_dep.pdf.
Andrea Bakken, Ada Lunde, Tyra Nyeborg og Katrine Stake, *Victoria Terrasse*, prosjektoppgave (bidrag til «Holberg i skolen»), Elvebakken vgs, 2013, 31 sider.
«Stortingsbygningen», i *Høydepunkter fra arkitektursamlingene: Arkitektoniske tegninger fra 1800-tallet*. Utstilling i Nasjonalmuseet – Arkitektur, 2011–2012.
Stortinget, «Stortingsbygningen fra 1866 til i dag», <http://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Historikk/Stortingsbygningen-fra-1866-til-i-dag/>.
Nasjonalgalleriet, Universitetsgaten 13, forskrift om fredning, høring, historikk; http://www.riksantikvaren.no/filestore/08-01396-1NasjonalgallerietUniversitetsgaten13forskriftomfredninghringhistorikk_dox400676_3_0.pdf.
Lars Jacob Hvinden-Haug, *Tilbygning og påbygning av verneverdige bygninger – Kulturminnevern og tilpasning*. NIKU Rapport 38 – 2010 (ISSN 1503-4895), Oslo 2010; <http://www.niku.no/filestore/Publikasjoner/NIKURapport38.pdf>.
Morten Stige og Siri Hoem (Byantikvaren i Oslo), «Rekonstruksjon og tilpasning», debattartikkel i *Arkitektnytt* 25. november 2010; <http://www.arkitektnytt.no/rekonstruksjon-og-tilpasning>.
Carl Wilhelm Tyrén, «Stilbrudd blir påbudt i bevaringsverdige miljøer», artikkel i *Aftenposten* 2. januar 2003, også publisert av stiftelsen «Byens Fornylse»; <http://www.byen.org/artikler/jan03.tyren.html>.
«– Er ingen overarkitekt», artikkel m/intervju med riksantikvar Jørn Holme, *Klassekampen* 14. august 2010; <http://www.klassekampen.no/57816/article/item/null/-er-ingen-overarkitekt>.
ICOMOS Norway – Charters; <http://www.icomos.no/cms/content/view/27/52/lang,norwegian/>.